

Skolbibliotek och resource-based learning

En elev i skolan kan lära sig på många sätt och från olika håll. I dagens skola är inte läraren den allvetande som styr. Eleven ska själv vara aktiv och leda sitt eget lärande. Senast framgår detta med all önskvärd tydlighet i den nya kurs, Projektarbete om 100 poäng, som infördes i gymnasieskolan hösten 2000. Här får eleven utveckla sin förmåga att planera, strukturera och ta ansvar för ett större arbete, antingen i grupp eller individuellt. Eleven blir som en projektledare och arbetsprocessen är lika viktig som slutprodukten.

Här finns tydliga paralleller till det arbetssätt som sedan länge används vid skolor och skolbibliotek i USA. Marianne Ageberg, gymnasiebibliotekarie vid Rudbecksskolan i Örebro gjorde i våras en studieresa dit, för att vid några skolbesök studera hur de arbetar med projektarbeten och resource-based learning.

Hur vi lär

Idag talar vi mycket om lärande, om att söka kunskap, hur vi lär oss och vad som är bra att kunna. Detta är förstås inga nya frågor, men med ny forskning inom pedagogik, didaktik och informationsvetenskap har de blivit särskilt aktuella igen. Vad menar vi då med *lärande*? Forskarna Marton och Booth (1997) definierar lärande som att erfara och förstå en sida av världen på ett nytt sätt. Och vad är kunskap? Själv tycker jag att det är när vi tagit till oss något vi lärt in och gjort det till vårt eget. Vi förstår och är förtrogna med färdigheten eller kunskapen och kan samtala om den med andra.

Projektarbete

En elev i skolan kan lära sig på många sätt och från olika håll. I dagens skola är inte läraren den allvetande som styr. Eleven ska själv vara aktiv och leda sitt eget lärande. Senast framgår detta med all önskvärd tydlighet i den nya kurs, Projektarbete om 100 poäng, som infördes i gymnasieskolan hösten 2000. Här får eleven utveckla sin förmåga att planera, strukturera och ta ansvar för ett större arbete, antingen i grupp eller individuellt. Eleven blir som en projektledare och arbetsprocessen är lika viktig som slutprodukten.

Insatser med att implementera detta arbetssätt har nu inletts på de enskilda skolorna, så även på den gymnasieskola i Örebro, där jag arbetar som bibliotekarie. I våras hade jag förmånen att gå en kurs vid Örebro Universitet kring Projektarbete tillsammans med en grupp lärarkolleger. I kursen deltog även skolledare. Det hela kändes som ett lyft för oss gymnasiebibliotekarier. Plötsligt blev vi synliga på ett helt nytt sätt.

Studieresa längs den amerikanska västkusten

Senare fick jag chansen att resa till USA och vid några skolbesök studera hur de arbetar med projektarbeten och *resource-based learning*, som det heter i amerikanska skolor. Min färd gick från Kalifornien i söder via Hawaii till Washington State i norr. Tack vare ett resestipendium från *Svensk Biblioteksforening* och en positiv och uppmuntrande gymnasiechef blev det möjligt för mig att förverkliga en dröm jag haft sedan förra sommaren. Då deltog jag i en internationell skolbibliotekskonferens anordnad av IASL (The International Association of School Librarianship) i Malmö och knöt många kontakter med skolfolk, inte minst i USA. Under min studieresa samtalade jag med både bibliotekarier, lärare, skolledare och forskare.

Hur lär man sig i USA?

Min föresats var att försöka hitta idéer och inspiration i USA för vår introduktion av Projektarbete på min skola kommande läsår. Under vårens universitetskurs var det speciellt ett par frågor som jag hade reflekterat kring. Vad blir min roll som bibliotekarie i den nya gymnasiekursen i projektarbete? Varför nämns sällan eller inte alls den handledning eller det stöd som en elev kan få av skolans bibliotekarie, när nu fokus sätts på ett självständigt arbetssätt? När jag t ex läst om PBL och andra självständiga arbetsformer, elevinflytande i lärandet och liknande har det ofta slagit mig att den del i lärprocessen (arbetsprocessen), som rör själva informationshanteringen tagits upp mycket summariskt, endast i förbigående eller inte fått någon nämnvärd uppmärksamhet alls. Kanske sägs det något ungefär så här: ”Och så var det dags att gå till källorna och söka för att förbereda nästa sammankomst med PBL-gruppen. Eleverna hade ägnat några timmar åt att surfa på nätet.” ”Det är viktigt att tipsa bibliotekspersonalen om projektet, så att den står beredd att hjälpa eleverna att välja relevant material.” ”Bibliotekarien står gärna till tjänst, så fråga henne om var du hittar lämplig information för ditt projekt!”

Här såg jag en väsentlig skillnad vid projektstudier i amerikanska skolor. Hos oss verkar det ofta som om det vore en självklarhet att varje elev kan konsten att söka och hitta relevant information eller så räknar man med att ”Tant Brun” alltid står där med öppna famnen. På gymnasiet förutsätts eleverna i många fall klara av att söka och kritiskt granska källor helt på egen hand. Men även om de flesta fått träna sig i att göra detta under tidigare skolår, måste man fråga sig om de inte bör fortsätta att öva upp dessa färdigheter i skolbiblioteket också på gymnasiet, precis som de fortsätter att träna läsning, skrivning och matematik genom hela skolan? Detta anser i alla fall amerikanska pedagoger och skolbibliotekarier.

Informationsvetenskaplig forskning

Vi vuxna behöver ju också förberedas inför uppgiften att lära oss något nytt. Modern forskning om informationssökningsprocessen visar att såväl små knattar i förskolan som forskare vid universitet går igenom en process med olika faser av osäkerhet, frustration och förhoppningsvis tillförsikt, när de ska ta itu med ett projekt eller söka lösa ett problem de inte tacklat förut. Informationssökning är ingen generell process som följer en strikt ordning. Den ingår som en del i inlärningsprocessen och den måste ju förändras alltefter syfte och frågeställningar (Kuhlthau, 1993, Limberg, 1998). För att lära nytt måste vi gå till olika källor eller experter och ta reda på väsentliga ting om det ämne vi valt. Steg för steg lär vi oss formulera frågor, som leder till ny värdefull information möjlig att bearbeta till egen kunskap. Sedan gäller det att göra någonting av kunskapen, kanske skriva ner den i en rapport, tillverka en möbel, ordna en utställning, försöka skapa en skulptur eller grädda pannkakor.

När det blir pannkaka av projektarbetet

Hurdana blir då de härliga färdiga pannkakorna, som vi förväntar oss att eleverna ska bjuda oss på, när de är klara med sina projektarbeten? Har vi handlett dem tillräckligt väl? Har vi förlitat oss på att de kan bereda smeten på egen hand, utan särskild hjälp? En del elever lyckas få en godare och fylligare smet, medan andras är tunn och rinnig. Måste inte en av förklaringarna vara att somliga har fått bättre övning i att sovra och hitta ställena, där de goda ingredienserna finns?

I amerikanska skolor tycks man ha arbetat med att lära elever göra ”pannkakssmet” under en längre tid än vi i Sverige. Det ingår som en naturlig del i elevernas lärande att reflektera över ”receptet” och lära sig söka, sälla och finna uppgifter i källor av olika slag, men också att kritiskt granska informationen (*Vem säger vad till vem och i vilket syfte?*, Wiklund, 1999).

Under hela skoltiden tränas eleverna i vad man kallar en fjärde basfärdighet. I Sverige har vi först nu börjat fästa större vikt även vid denna del i lärprocessen. Inte minst genom införandet av Projektarbete, 100 poäng, har man fokuserat på färdigheter i informationshantering. I USA har lärare och bibliotekariéer länge haft mycket stödmaterial som gäller "Information Literacy Skills" (informationshantering, informationskompetens). Vid mitt besök på den stora biblioteksmässan, som The American Library Association arrangerade i San Francisco 2001, fann jag material utgivet av förlaget *Libraries Unlimited*. En del skrevs redan på 70- och 80-talen, men har nu getts ut i nytryck.

Lärande via skolbiblioteket

Skolbiblioteksforskning har en lång tradition i USA. I Sverige har vi inte hunnit lika långt, men är på god väg. Under 80- och 90-talen kom ett par avhandlingar och flera mindre studier och magisteruppsatser (Nobel, 1979; Kühne, 1993; Limberg, 1998 m fl). Den didaktiska forskningen har haft längre tid på sig, men det som just nu är speciellt intressant hos oss är ett par forskningsprojekt som pågår vid Göteborgs universitet och Bibliotekshögskolan i Borås. Där knyts informationsvetenskap, didaktik, skolbibliotek och lärande ihop (LÄSK, Alexandersson & Limberg, 2001; IDOL, Limberg & Folkesson, 2001).

Projektarbete i en amerikansk gymnasieskola

Praktisk tillämpning av sådan forskning fick jag en liten inblick i, då jag besökte en gymnasieskola i Sumner School District söder om Seattle. Så här sade bibliotekarién Jan Sodt om sitt samarbete med skolans lärare kring "*Project-based Learning and Problem-Solving*":

"Många av våra lärare arbetar med projekt för att nå målen i vår stats läroplan. Genom att ge eleverna olika projektuppgifter, antingen till en grupp elever eller individuellt, lär sig eleven olika färdigheter. Uppgiften kan t ex vara att förstå olika begrepp, förklara olika historiska händelser eller analysera skeenden i tiden. Helst ska elever också själva reflektera och bilda sig egna uppfattningar. Om de arbetar i grupp med projektet får de var sin roll och delar upp arbetet mellan sig. De bedöms sedan individuellt."

Jan skulle önska att lärarna hade mer tid för planering ihop med henne, innan projektuppgifterna bestäms. Då hade hon tillsammans med lärarna kunnat se till att det finns relevant litteratur. Ofta blir hon inkopplad när eleverna redan valt ämnen och då finns en risk att de blir frustrerade, när de inte hittar någon information. "But", säger Jan, "life is frustrating too, and I do believe they need to learn to shift their research focus if answers to their research questions can't be found". Ibland gör hon särskilda "research guides" för att lotsa eleverna till källorna. Hon försöker uppmuntra lärarna att låta eleverna formulera sina problem och frågeställningar samt bestämma olika sökord, innan de kommer till biblioteket. "This thinking/prep work seems to work better in a classroom setting". Eleverna måste få gott om tid på sig att formulera frågor, innan de börjar söka material på allvar. Då hinner de reflektera över sin uppgift och samtala kring den. Jag tänker här på vad forskningen idag kommit fram till: ingen kan börja söka om något man inte vet något om eller för att citera didaktikforskarna "för att lära sig någonting måste man ha en aning om vad det är man lär sig." (Marton och Booth, 2000).

Handledarroll

Under projektstudier har lärarna rollen som "facilitators". Ibland börjar de med att hålla en föreläsning i ca 20 minuter inför ett projektarbete. De kanske också ger minilektioner i hur man skumläser en text, gör anteckningar och tankekartor eller avgränsar ämnet. "But the rest of the time teachers are roaming the library answering individual questions and assisting with

research, much as I do”, berättar Jan. Efteråt är vi aldrig helt nöjda, så då träffas vi och har “lots of on-the-fly discussions on how to make a unit better!” Hon tröttnar aldrig, eftersom arbetet förändras år från år.

Senior Project

I Sumner High School får eleverna tre 90-minuters pass i biblioteket för att genomföra ett projektarbete. Därefter avslutas det hela med en utvärdering. Jan hinner dock sällan vara med vid slutredovisningarna. Sista året i gymnasiet gör alla elever det slutliga projektarbetet "Senior Project, involving a paper, a 15+ -hour project related to the research, and a speech to faculty/community members about the project at the end of the year." Eftersom de under tidigare år fått träna inför "the big thing" är de allra flesta elever väl förtrogna med arbetssättet och vad som förväntas av dem. Jan tycker att de oftast klarar det hela galant! Om Senior Project kan man bl a läsa på webbsidan: www.seniorproject.net

I amerikanska skolor betraktar man informationsfärdigheterna snarast som en inlärningsprocess. På olika sätt försöker lärare och bibliotekarie stödja eleverna i deras lärande, inte minst när de arbetar undersökande och letar i olika källor. Annars är risken att de bara skriver av eller klipper ut avsnitt från nätet, utan att själva tänka och skriva med egna ord. De ska lära sig sovra, strukturera, kritiskt granska och värdera informationen. Och sedan bearbeta den till kunskap.

Gymnasiebiblioteket i Sumner Senior High School, Washington

Information Literacy Skills Models

På väggen i gymnasiebiblioteket i Sumner Senior High hänger en affisch med texten "Information Problem Solving". Problemlösning i sex steg. Jag lär mig att detta är en av flera modeller för informationshantering (Information Literacy Skills). Nästan varje delstat har sin modell, men California School Library Association menar att varje enskild skola måste utveckla och "äga" sin egen modell, som man sedan arbetar efter. Den som Jan och hennes lärarkollegor använder är den mest kända och kallas "the Big6 Skills". Den utvecklades av Eisenberg och Berkowitz redan 1990 och finns beskriven i deras bok *Information-Problem-Solving: The Big Six Skills Approach to Library and Information Skills Instruction* samt på webbsidan: www.big6.com. De lägger samma vikt vid alla sex stegen som är:

1. Task definition
2. Information Seeking Strategies
3. Location and Access
4. Use of Information
5. Synthesis
6. Evaluation

I en ny bok med titeln *Learning and Libraries in an Information Age. Principles and Practice (Libraries Unlimited 1999)* förklaras ytterligare sex andra modeller för att träna förmågan att bli informationskompetent. Det gäller att lära eleverna smarta och effektiva sökstrategier, när de ska utföra sina projektarbeten och samtidigt lära dem ett kritiskt förhållningssätt till information och källor av olika slag. Detta är kunskaper som främjar deras utveckling till självständiga och tänkande människor.

Bland de tips som min kollega i Seattle gav mig blev jag särskilt imponerad av "The Research Cycle" – ett utmärkt stödmaterial och en tydlig handledning för projektarbete. Modellen utvecklades 1995 av Jamie McKenzie, också han verksam i Washington State. På följande webbsidor ger han utförliga beskrivningar av arbetsprocessen: <http://questioning.org> och <http://www.bham.wednet.edu/mod5.htm>

Projekt i historia

Dan Anderson är rektor för Mountain View Junior High, som också ligger i skoldistriktet Sumner söder om Seattle. Han är imponerad av skolornas bibliotekarier (det är en självklarhet att det finns en på alla stadier från Kindergarten och upp på gymnasiet), som han tycker gör ett fantastiskt jobb. "Vårt bibliotek och vår bibliotekarie är ett gott stöd för lärarna och deras undervisning", säger Dan.

Rektor Dan Anderson vid elevarbeten i historia. Mountain View Junior High, Sumner, Washington

På hans högstadieskola fick jag se ett helt klassrum fyllt med projektarbeten i historia. Det är historieläraren Marc Carpine, som använder denna metod av flera olika skäl. Ett är då han menar att det är omöjligt att lära eleverna allt om t ex Amerikas historia. Projekt-metoden tillåter honom att välja ut ett mindre antal ämnesområden lämpade för fördjupning.

Genom att använda detta arbetssätt under ett läsår har eleverna fått ett viktigt redskap inför "the final history project.". Så här berättar Marc om det bästa avslutande projektarbetet förra året: "It was completed by three average 8th grade students, who picked me up in a limousine, took me out to a business lunch and presented to me a tight oral presentation choreographed to a laptop powerpoint presentation complete with hand made graphs, charts, multiple theoretical scenarios, cost breakdowns, profit predictions, timelines, labor needs...and more, wow!" Det historiska temat var: "Impact of Railroads on Regional History". Elevuppgiften var att presentera ett affärsmässigt förslag, som skulle kunna övertyga en fingerad järnvägs magnat om att han borde ställa sig i spetsen för byggandet av en transkontinental järnväg från Chicago till Washingtonterritoriet vid Stillahavskusten.

Marc Carpine tycker att "Project-based Learning is much more powerful learning than traditional pencil paper assessment". Det kan man verkligen förstå, när man ser alla fantastiska arbeten som eleverna producerat och som täcker två av klassrummets väggar. Det är viktigt för elevernas framtid på arbetsmarkanden och i livet att ha lärt sig använda även andra redskap än papper och penna. Att kunna presentera sina alster för andra med stöd av text och bilder ingår också i lärandet. Marc finner att detta arbetssätt ger fler elever en chans att lyckas.

Men för att elever ska klara fria och självständiga uppgifter, behöver det stöd och handledning. När de själva ska ta större ansvar, är det viktigt att de har fått hjälp med att strukturera sitt arbete. Eleverna ska inte släppas vind för våg. Det räcker inte att säga: "Gå och sök kunskap, lille vän!" Underförstått: "Kom sedan och presentera resultatet för mig!" Istället bör läraren/handledaren vara med under processens gång. Även följa upp vad som händer under arbetet i biblioteket eller vid en intervju hos ett företag eller på en institution.

Specialundervisning på Hawaii

I Hana School på Maui, Hawaii fann jag ett gott exempel på strukturerat arbetssätt i specialundervisningen, som jag gärna vill lyfta fram. Där fick jag glädjen att träffa en skolbibliotekarie och en speciallärare som hade samarbetat när eleverna gjorde projektarbeten. Hana High & Elementary School är ingen liten byskola, utan består av en grupp moderna enplansbyggnader med ett högre hus som skjuter upp mitt i. Det är biblioteket - ett kombinerat folk- och skolbibliotek.

Vid mitt besök hängde på en av väggarna i biblioteket några fina elevarbeten om The Hawaiian Islands. Skolbibliotekarien Colin Pritchard berättade för mig att Mr Almasin ofta kommer med sina elever till biblioteket för att göra *Library Research*. Under vårterminen forskade de kring Hawaii och avslutade med att presentera sina kunskaper i form av dessa vackra, färgrika planscher över de olika öarna.

Jag förstod av samtalet med Colin, att jag här hittat en lärare som integrerade biblioteket i sin undervisning på ett ganska strukturerat sätt. Detta fångade mitt intresse och jag frågade därför rektorn om jag fick närvara vid en av hans lektioner. Skolterminen var redan avslutad, men nu pågick "Summer Program" för vissa elever, som behövde extra stöd.

Library Research

Robert Almasin är speciallärare, så han höll en lektion för en liten grupp elever. En "teacher assistant" fanns också med i klassrummet. Av skolbibliotekarien hade jag fått höra att Hana School hade fått extra statliga bidrag för stödundervisning. Just *Special Education* är något som man satsat särskilt på de senaste åren. Hawaii är sedan 1957 USA:s 50:de delstat, men fortfarande finns mycket av den gamla ursprungskulturen kvar, inte minst på ön Maui.

Mr Almasin hade ett väl genomtänkt dagsprogram för sina elever. På morgonen skrev han upp det på tavlan, för att de skulle få veta hur han hade tänkt sig arbetsgången med tider och allt. Första timmarna arbetade eleverna i klassrummet med läs- och skrivövningar. Bl a fick de läsa var sin artikel ur någon tidskrift och sedan skriva ner en kort sammanfattning. Därefter fick var och en berätta muntligt vad de läst och skrivit. Någon elev skrev på dator och andra skrev för hand i ett block. Senare under dagen grep de sig an med större mer självständiga uppgifter. De hade nu påbörjat ett projekt om Karibien. Robert Almasin följde ett stringent formulär, som han gick igenom steg för steg för att förvissa sig om att alla var väl förberedda inför det arbete som sedan skulle ske i biblioteket. Där letade de i böcker, atlaser, tidskrifter och på Internet. Robert fanns förstås med tillsammans med Colin, skolbibliotekarien. Efter ett intensivt forskande var det dags för en kort återsamling i klassrummet med genomgång och uppföljning, "evaluation". Var det någon som haft svårigheter att hitta material och fått problem med sitt projekt? Eleverna hade nu möjlighet att ställa frågor kring sådant som de inte förstod och om hur de skulle gå vidare vid nästa *Library Research*.

Projektstudier i biblioteket, Hana Public & School Library, Maui, Hawaii

Denna metod hade Robert lärt sig under sin fortbildning för att bli speciallärare. Han var mycket positiv och upplevde att eleverna kände sig trygga med att de fick stämna av med honom under projektets gång. Jag diskuterade också kring detta med rektor Melanie Coates. Hon hade nämligen tidigare visat en viss tveksamhet inför sk *Project-based Learning and Teaching*. Hon menade att det fanns en risk med fria självständiga arbeten att eleverna släpptes iväg alltför mycket vind för våg. Nu kunde jag för henne intyga att så inte var fallet när det gällde Mr Almasins elever. Även skolbibliotekarien hade fått ett brev i förväg med uppgift om vilka elever som skulle komma till biblioteket, när de skulle dyka upp och vilka uppgifter de hade fått. Robert var övertygad om att hans metod i specialundervisningen mycket väl skulle kunna tillämpas även i vanlig klassundervisning.

På Hana School finns 400 elever från K (Kindergarten) till Senior High School (gymnasiet), alltså ålder 5 -19 år. Byn har ca 2000 invånare. Det kombinerade folk- och skolbiblioteket hade byggts samtidigt med övriga skollokaler på 70-talet. Till basfärdigheterna, som eleverna enligt skolans 11-punktsprogram ska öva, hör träning i att välja och lösa problem: "Decision

making and problem solving are complex processes that include seeking alternatives and solutions from various perspectives... and evaluating the process and solution keeping in mind the effect of the action on self and others."

Lärare och elever diskuterar, Hana High School, Maui, Hawaii

Att söka för att lära

Som jag nämnt ovan handlar lärandet om att vi steg för steg måste ta oss igenom processen oavsett om vi är små 7-åringar eller forskare vid ett universitet. Dr Carol Kuhlthau, amerikansk biblioteksforskare skrev om informationssökningsprocessen med den sökandes perspektiv i centrum redan 1989 i en artikel i tidskriften *School Library Media Quarterly*. Hos oss har främst Louise Limberg, forskare i biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås, uppmärksammat denna modell för informationssökning. I sin doktorsavhandling *Att söka information för att lära* (1998) refererar hon till just Kuhlthau. I en senare studie talar Kuhlthau om sju steg i sökprocessen. Vad hon fann var att stegen, som hon kallar Exploration och Formulation spelar stor roll för lärandet. Så här skriver hon: "If students are to go beyond fact finding to learning something new, they need to engage in considerable exploration and formulation in the process of locating, gathering and collecting information." Något av detta tycker jag mig kunna se hos mina egna elever, när de cirklar runt bland hyllorna i vårt bibliotek och letar lite här och lite där och hoppas kläcka goda idéer. De hoppar från Internet till böckerna och tillbaka igen, kanske med en mellanlandning i en tidskriftsartikel. Eller hos läraren eller mig. I elevens verksamhet som projektledare söker han/hon stöd och hjälp av de olika resurspersoner och källor som står till buds. Lärarna inte minst. Det har förvånat mig att man så sällan ser lärares namn i elevernas källförteckningar till specialarbeten och andra uppsatser. Ändå händer det ofta när eleven och jag söker tillsammans att jag som svar på min fråga "Var har du hittat dom uppgifterna?" får höra "Det har min lärare NN lärt mig!"

Samarbete

I dagens skola är läraren inte längre den som hela tiden bestämmer frågorna eller har svaren, inte heller den allvetande undervisaren som ensam förmedlar kunskap till eleverna (eller som de sade i USA "is spoonfeeding the students"). För att eleven ska lära sig något, måste han/hon ta in det nya, bearbeta det och göra det till egen kunskap. Läraren ska, som redan har sagts, framför allt lära eleverna att sovra, sälla och ordna materialet och kritiskt granska det.

Vid sin sida har han/hon bibliotekarien som hjälper till att hitta källor och kritiskt värdera dem (*collaboration*).

”Collaboration” innebär ett organiserat samarbete mellan lärare och bibliotekarie i de skolor som prövat det. Det betyder att de där arbetar sida vid sida som två jämbördiga partners i själva lärprocessen. Som jag föreställer mig det, är det först när detta samarbete slagit igenom och blivit det naturliga arbetssättet, som eleverna får möjlighet att träna hela den process som krävs för att de ska klara ett projektarbete på egen hand. Tack vare mötet med olika yrkeskompetenser lär de sig att bli kritiska tänkare och problemlösare (”critical thinkers and problem solvers”).

Framtidens skola

Under min studieresa hade jag också glädjen att få möta två biblioteksforskare i Kalifornien, David Loertscher och Blanche Woolls. Dessa båda gurun inom den amerikanska skolbiblioteksvärlden är numera kolleger vid The School of Library and Information Science at San José State University. Inte minst spännande var det att träffa Professor Loertscher. Hans taxonomi för skolbibliotek har studerats och använts av många skolbibliotekarier runt om i vårt land. Taxonomin är en värderingsskala för hur biblioteket kan fungera i skolarbetet sett ur dels lärarens, dels bibliotekariens, dels elevens och dels skolledarens synvinkel. För läraren t ex omfattar den åtta nivåer från en passiv till en aktiv nivå, där biblioteksresursen är fullt integrerad och utnyttjad i undervisningen.

När David Loertscher började sin forskning fanns ännu inga datorer, inte något Internet eller någon e-post. Sådant är självklarheter idag tjugo år senare, och vi ser nu hur skolbiblioteket blivit alltmer det elektroniska biblioteket. Med sina tentakler når det ut i varje vrå av skolan och även in i elevens hem. Det är centraliserat och decentraliserat på samma gång. David hade en framtidsvision. När eleven kommer till skolan - The Learning Center - är hela skolan som ett stort bibliotek, med enorma kontaktresurser. På nätet möts eleven av det virtuella biblioteket. "The school library webpage will be the window to the world for every learner", säger Dr Loertscher vid vårt trivsamma samtal på San José University campus en varm junidag.

Hur teori och praktik förhåller sig till varandra

Två frågor som föll sig naturligt att ställa efter att dels ha talat med teoretikerna och hört deras synpunkter på skolbiblioteksforskning, dels ha sett lite praktisk tillämpning av deras idéer i konkreta skolsituationer, var: Går teorierna att omsättas i praktiskt vardagsarbete? I vilken utsträckning är forskarnas idéer genomförda ute på skolorna?

Jag kunde ganska snart konstatera att amerikanska lärare och bibliotekarier brottas med samma slags problem som vi i våra skolor här hemma. De söker finna vägar till samverkan, att hitta modeller för ett problembaserat arbetssätt och inte minst få tiden att räcka till. Sedan länge, ja man kan gå tillbaka ända till 60-talet, har det i USA funnits åtskilligt skrivet om metoder och arbetssätt för temaarbete, projektstudier, problemlösning och informationssökning, som skolbibliotekarier och lärare kan ha mycket glädje av i sitt arbete. Men liksom här hemma hänger ett gott resultat inte enbart på tillgången av resurser och färdiga teorier, utan kanske mer på hur lärare och bibliotekarier tillsammans lyckas hitta ett fungerande samarbete i vardagen, sätter sig in i varandras olika roller och lär av varandras kompetens. Det är i mötet mellan dem, hur de tillsammans genom en aktiv och ständigt utvecklad samverkan lyckas entusiasmera eleverna, som den bästa jordmånen skapas för deras kunskapssökande. Mycket av den forskning som bedrivits i USA visar tydligt hur ett

kvalitativt lagarbete mellan lärare och bibliotekarie förbättrar elevernas färdigheter och höjer deras kunskapsnivå.

Slutsummering

För mig är det naturligtvis omöjligt att dra några generella slutsatser på basis av ett mycket begränsat material. Men vad jag tycker mig förstå av det jag sett och hört, är att skolbiblioteket och skolbibliotekarien i USA har högre status än hos oss och spelar en mer självklar och tydligare roll i undervisningen. I USA tycks man bättre ha förstått själva idén med skolbiblioteket och insett att det inte går att bedriva projektstudier i skolan utan tillgång till bibliotekarie och ett välutrustat, modernt bibliotek med ett aktuellt mediabestånd anpassat till skolans program och kurser. Det är i en sådan skolmiljö, som elever bäst kan odla ett ivrigt kunskapsökande och kritiskt tänkande.

Amerikanska skolbibliotekarier har förvisso mer forskning och flera klart fastslagna riktlinjer att stödja sig på. Jag är övertygad om att mycket av det som skrivits kring lärande, lärstilar, självständigt arbete under eget ansvar etc, kan ge goda impulser även till den svenska skolan. Vi är redan på gång. Idag ser vi hur det utarbetas stödmaterial kring projektarbete i gymnasieskolan, t ex formulär och mallar för problemlösning, som påminner om det material jag fann i USA.

Text och foto: Marianne Ageberg, e-post marianne.ageberg@orebro.se

Litteratur

Bankhead, Betty, Nichols, Janet & Vaughn, Dawn (1999): *Write it! A Guide for Research*. Englewood, Colorado

Collaboration: Lessons Learned Series. Ed. by Robert Grover (1996) American Association of School Librarians, Chicago, Illinois

Eisenberg, Michael B. & Berkowitz, Robert E. (1990): *Information Problem-Solving: The Big Six Skills Approach to Library and Information Skills Instruction*. Norwood, NJ: Ablex

Kuhlthau, Carol C (1993): *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. Norwood, NJ: Ablex.

Kühne, Brigitte (1993): *Biblioteket - skolans hjärna? Skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetssättet på grundskolan*. Lund. Diss

Learning and Libraries in an Information Age: Principles and Practice. Ed. by Barbara K. Stripling (1999). Englewood, Colorado

Limberg, Louise (1998): *Att söka information för att lära. En studie av samspel mellan informationssökning och lärande*. Borås och Göteborg. Diss.

Loertscher, David V (1999): *Reinvent your School's Library in the Age of Technology. A Guide for Principals and Superintendents*. San José, California

Loertscher, David V (1988): *Taxonomies of School Library Media Program*. Englewood, Colorado

Loertscher, David V (2000): *Taxonomies of the School Library Media Program, 2nd Edition*. San José, California

Marton, Ference & Booth, Shirley (1997): *Learning and Awareness*. Mahwah, NJ: Erlbaum

Marton, Ference & Booth, Shirley (2000): *Om lärande*. Studentlitteratur, Lund

Nobel, Agnes (1979): *Boken i skolan. En analys med särskild inriktning på bibliotekets funktion i grundskolan*. Uppsala. Akad avh

Wiklund, Ann (1999): *Ögon, öron och ord. Redskap för källkritik*. ITiS (Delegationen för IT i skolan) Sthlm

Webbsidor

<http://www.big6.com>

<http://seniorproject.net>

<http://questioning.org>

<http://www.bham.wednet.edu/mod5.htm>